

DREPTURILE RELIGIOASE ALE PERSOANELOR PLASATE ÎN DETENȚIE ȘI PERICOLUL FENOMENULUI DE RADICALIZARE RELIGIOASĂ

Dr. Dragoș PENCA

Universitatea Ovidius din Constanța,

Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă, specializarea Drept Canonic¹

dragos.penca@gmail.com

ABSTRACT: Religious rights of persons in detention and the danger of religious radicalisation.

Maslow's hierarchy of human needs can be used in re-education of people being held in prison. Once the primary needs are fulfilled, the re-education system in prisons - or in other forms of custody - must identify and satisfy the higher needs of the individuals in order to bring them back closer to the values of a civilized and democratic society. Religion can be the mean to attend to the higher, three elements in the hierarchy of human needs: love and belonging, self-esteem and self-actualization. However, preaching and applying religious teachings on a random, non-regulated basis can lead to radicalization, extremism and hate.

Keywords: religion, detention, penitentiary, personal needs, religious rights, re-education, extremism.

¹ Acest studiu face parte din lucrarea de cercetare doctorală „Regimul Juridic al unor culte religioase din România. Considerații și evaluări”, realizată de autor în cadrul Școlii Doctorale de Teologie, Universitatea Ovidius din Constanța, specializarea Drept canonic. Studiul a fost prezentat în cadrul Simpozionului. Idei din acest material au fost susținute la Seminarul Serviciului Umanitar pentru Penitenciare, Rucăr, 22 decembrie 2018, întâlnire la care au participat mai mulți responsabili cu reeducarea din sistemul penitenciar din România.

Introducere

Drepturile și libertățile persoanelor aflate în detenție sunt reglementate prin diverse tratate internaționale, legi organice și regulamente interne ale penitenciarelor.

În principal, reglementările legale privesc drepturile persoanelor aflate în detenție sau în probațiune privind asistența juridică, asistența medicală și condiții decente de cazare și hrană, asigurarea securității personale sau ale efectelor personale ale persoanelor.

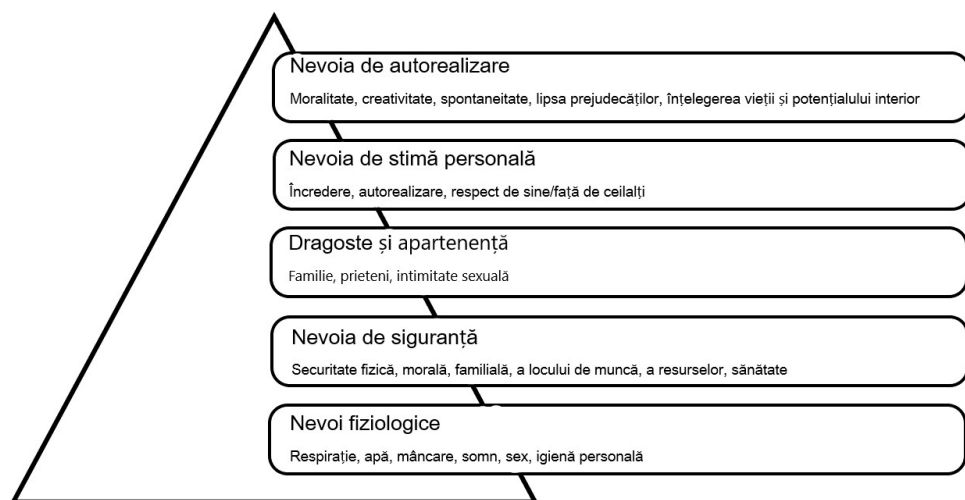
Sistemul de detenție are, cu certitudine, rolul reeducării indivizilor condamnați pentru diverse delictе. Executarea pedepselor privative de libertate, dincolo de scopul punitiv, are un scop educativ.

Misiunea ofițerilor de reeducare din sistemul penitenciar este dificilă atât din punctul de vedere al mediului de lucru, dar și din punct de vedere al identificării nevoilor de reeducare ale deținuților. Deși regulamentele de organizare ale penitenciarelor prevăd separarea deținuților pe categorii de vârstă, pe categorii de infracțiuni și de pericol, dincolo de aceste diferențieri majore, trebuie avută în vedere o identificare detaliată a nevoilor educative ale deținuților: există persoane care au nevoie de o educație școlară primară (persoane analfabete sau cu un nivel extrem de scăzut de educație), persoane care au un deficit de adaptabilitate în mediul social, persoane care nu și-au definit abilitățile profesionale sau nu au conștientizat nevoile de autorealizare (moralitate, creativitate, eliminarea prejudecăților, înțelegerea vieții și a potențialului interior), acestea din urma reprezentând tema subiectului tratat de noi.²

În cele ce urmează, vom trata subiectul dreptului individului de a avea o viață religioasă, inclusiv în stare de detenție sau probațiune, prin prisma teoriei „Ierarhiei nevoilor umane” dezvoltată de Abraham Maslow³ și prezentată în figura de pe pagina următoare:

2 Daniel Fodorean, „Dreptul la asistență religioasă în penitenciarele din România, o expresia a libertății religioase” în *Jurnalul libertății de conștiință*, nr. 4/2016, Ed. Iarsic, Les Arcs, 2016, p.349.

3 Neel Burton, „Psychology Today, Our Hierarchy Today”, <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/hidden-and-see/201205/our-hierarchy-needs>, accesat la 12.07.2019.

1. Dreptul la viață religioasă, un drept fundamental al omului

Este unanim recunoscut dreptul persoanei la viața religioasă. Crediința religioasă aparține piramidei nevoilor fundamentale ale omului în teoria lui Abraham Maslow, la un nivel mai înalt⁴ decât nevoia de mâncare, de securitate sau nevoia împlinirii profesionale.

O societate democratică civilizată trebuie să respecte, să încurajeze și să creeze cadrul necesar practicării credințelor, inclusiv credințelor religioase ale indivizilor, ca o încununare a întregului identității persoanei. „Orice Religie și orice Comunitate religioasă au de altfel dreptul la imagine, de unde și dreptul lor de a obține din partea statului dreptul la protecția juridică a învățaturii lor de credință și a valorilor lor spiritual religioase.”⁵

În acest sens, dreptul la viața religioasă aparține și persoanelor aflate în detenție sau în stare de probațiune. Vorbind despre drepturile cetățenilor, Nicolae V. Dură afirma că „aceeași Cartă a drepturilor fundamentale a Uniunii Europene prevede nu numai drepturile la prezumția de nevinovăție, la un proces echitabil și la respectul vieții private și familiale – garantate

4 Saul McLeod, „SimplyPsychology, Maslow’s Hierarchy of Needs”, <https://www.simplypsychology.org/maslow.html>, citit la 27.07.2019.

5 Nicolae V. Dură, Cătălina Mititelu, „Dreptul la libertatea de religie. Edictul de la Milan și afirmarea dispozițiilor lui de principiu în legislația europeană și internațională”, *Revista de Teologie Sfântul Apostol Andrei*, Anul XVII, Nr. 1/2013, p.71.

de Articolele 6 și 8 din Convenția europeană, dar încălcate adeseori de unii jurnaliști, – ci și dreptul la libertatea religioasă.”⁶

Vom arăta, în cele ce urmează, că acest drept fundamental trebuie garantat deținuților, inclusiv în scopul realizării unei reeducări complete și vom analiza oportunitățile, limitările, avantajele și riscurile practicării și promovării practicilor religioase în închisori.

Studiind legislația din România⁷ și practicile internaționale și naționale privind libertatea religioasă, observăm o atenție deosebită acordată libertății practicării religiei, inclusiv de către persoanele aflate în stare de detenție sau de probațiune.

Instituțiile de reeducare sunt obligate, atât moral cât și legal, să asigure deținuților un cadru social, religios și cultural adecvat re-insertiei sociale a deținuților. „La nivel internațional, dreptul oricărui om de a mărturisii o credință religioasă, în mod individual și public, prin manifestările și ceremoniile unui cult religios, a fost garantat și prin Pactul internațional privind drepturile civile și politice (cf. Art. 18) publicat în anul 1976.”⁸

Condițiile Minimale de Tratament ale Deținuților, convenție adoptată de primul congres al Națiunilor Unite privind Prevenirea Criminalității din 1955⁹, stabilește că „următoarele reguli vor fi aplicate fără imparțialitate. Nu trebuie să existe situații de discriminare pe baza deosebirilor de sex, limbă, religie, politică sau alte opinii...”¹⁰.

6 N. V. Dură, „Dreptul la demnitate umană (dignitas humana) și la libertate religioasă. De la „Jus naturale” la „Jus cogens” / *Analele Universității Ovidius din Constanța / Seria Drept și Științe Administrative* Nr. 1/2006.

7 Dan Lupașcu, *Codul Penal actualizat*, Ed. Universul Juridic, București, 2013. A se vedea și Constituția României.

8 N. V. Dură, C. Mititelu, „Dreptul la libertatea de religie...”, p.51

9 UNODC, Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977,

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&escr=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi415jE19rjAhXtk4sKHQ6PBIUQFjAAe-gQIPBAC&url=https%3A%2F%2Fwww.unodc.org%2Fpdf%2Fcriminal_justice%2FUN_Standard_Minimum_Rules_for_the_Treatment_of_Prisoners.pdf&usq=AOvVaw0uuxM0QiDPBRX3JDjR0ZqW, accesat la 18.09.2023.

10 Organizația Națiunilor Unite, Rezoluția adoptată de Adunarea Generală la 17 decembrie 2015,

Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela) regula 65 și regula 66, Avocatul Poporului, www.avp.ro/mnp/legi/ansamblu_reguli_mnp.pdf, accesat la 29.07.2019.

Tratatul, care prevede reguli minimale pentru mai multe aspecte ale vieții private, cum ar fi: diferențierea deținuților în funcție de fapta comisă, de vârstă, condițiile de cazare, condiții de igienă personală, îmbrăcăminte și condiții de odihnă, hrană, exerciții fizice și sport, servicii medicale, reguli privind disciplina și pedepsele aplicate pentru încălcarea normelor de conviețuire, instrumentele de restrângere, informarea deținuților, contactul cu lumea exterioară instituțiilor de detenție, cărțile, religia etc.

Articolul 41. (1) din tratat prevede că „dacă instituțiile (de detenție *subl.ns.*) conțin un număr suficient de deținuți de o anumită religie, o persoană calificată, reprezentantă a religiei respective, trebuie angajată sau aprobată. Dacă numărul de deținuți o justifică și condițiile permit acest lucru, asistența ar trebui să fie permanentă”;

Articolul 41. (2) prevede că „persoanele autorizate sau angajate de către instituțiile de detenție pot oficia servicii religioase, în privat, persoanelor de aceeași religie”;

Articolul 41.(3) prevede că „o persoană calificată (clericală) reprezentantă a unei religii, nu poate fi refuzată să acorde asistență unui deținut”. În altă ordine de idei, este dreptul unui deținut de a refuza asistența religioasă oferită de un cleric, iar opțiunea sa ar trebui să fie respectată;

Articolul 41.(4) prevede că orice deținut are dreptul de practica religia sa în stare de detenție, ca o „nevoie religioasă”, iar în practicarea religiei sale are dreptul la cărți religioase și la accesul la slujbele religioase

2. Viața religioasă ca mijloc de apartenență

Una din nevoile majore ale omului este nevoia de apartenență¹¹. Apartenența la o familie, care este una din nevoile primare, apartenența la o comunitate socială (sau religioasă), care poate suplini nevoia apartenenței la familie în situațiile speciale ale separării de familie.

Individul are nevoie să aparțină unor structuri – familiale sau sociale – în vederea dezvoltării sale armonioase. Familia, grupul de prieteni, grupul de credincioși din care facem parte, sunt elemente de suport pentru noi, într-o măsură mult mai complexă decât ne putem imagina.¹²

11 Revista Viață și Sănătate, „Locul ce mi se potrivește”, studiul din 27.02.2016, <https://www.viatasanasanate.ro/resource/download/1630>, accesat la 12.01.2019.

12 Emanuel SĂLĂGEAN, „Libertatea de conștiință – factor determinant în formarea identității și afirmarea integrității” în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, vol.8, nr.1, 2020, Ed. Iarsic, Les Arcs, pp. 522 – 552.

Studiul Blue Zones (zonele albastre), realizat de Dan Buettner, expert National Geographic, analizează zonele din lume cu speranța de viață cea mai îndelungată¹³, iar concluziile acestuia sunt folositoare pentru înțelegerea importanței nevoii de socializare în viața tuturor oamenilor. Autorul a identificat cinci zone în lume unde speranța de viață se situează în jurul vârstei de 100 de ani: Icaria (Grecia) - o insulă în care locuitorii se bazează pe dieta mediteraneană, Ogliastra, Sardinia (Italia) - o zonă muntoasă unde trăiesc cei mai bătrâni bărbați din lume, hrana lor fiind bogată în produse de origine animală și vin roșu, Okinawa (Japonia) - o insulă în care trăiesc cele mai bătrâne femei din lume, cu o dietă bogată în alge de mare și pește crud, Peninsula Nicoya (Costa Rica) - o zonă în care hrana este bazată pe semințe, mazăre și porumb și Loma Linda, California (Statele Unite) - o zonă în care trăiește cea mai mare comunitate de adventiști de ziua a șaptea, care adoptă o dietă vegetariană și fără consum de alcool.

Studiind cele cinci zone prezentate mai sus, putem observa că nu există elemente comune de dietă care să justifice o speranță de viață de 100 de ani. Grecii din Icaria consumă mult pește și vin roșu, italienii din Sardinia consumă multă carne și vin roșu, femeile japoneze din Okinawa consumă multe alge marine și pește proaspăt, iar adventiștii din Loma Linda nu consumă deloc carne sau alcool. Cu toate acestea, cercetătorul a descoperit un element comun la toate aceste cinci zone: socializarea. Atât grecii, italienii, japonezii, costaricanii și adventiștii americani au format niște comunități omogene foarte puternice. Grecii și italienii prezentați în studiu mănâncă, cel puțin o dată pe săptămână, cu vecinii, prietenii sau rudele la mese comune, japonezii de pe Okinawa practică exerciții de meditație comună regulat, costaricanii au o filozofie comună de viață, cu multe serbări și interacțiuni sociale, iar adventiștii din Loma Linda practică o religie socială activă, cu întâlniri și mese comune în fiecare sâmbătă, formând un grup extrem de unit, elementul comun fiind religia.¹⁴

Așadar, elementele comune ale zonelor studiate sunt apartenența religioasă a indivizilor (toate cele cinci zone fiind religioase practice), forma-

13 Dan Buettner, www.bluezones.com, văzut la 29.07.2019. A se vedea ecranizarea studiului făcută de Netflix: „Live to 100: Secrets of the Blue Zones”, <https://www.netflix.com/ro-en/title/81214929>, accesat la 12.09.2023.

14 Li S, Stampfer MJ, Williams DR, VanderWeele TJ, „Association of Religious Service Attendance With Mortality Among Women”, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/27183175>, accesat la 29.07.2022.

rea unei ținte în viață („ikigai” în Okinawa, „plan de vida” în Nicoya, Costa Rica, „mântuirea” în cazul adventiștilor americani, dar și a celor ortodocși, greci sau catolicii italieni)¹⁵, conviețuirea mai multor generații împreună¹⁶, precum și formarea unei rețele sociale active (numite „moai” în Okinawa).

Observăm din acest studiu importanța grupului de apartenență în dezvoltarea unei vieți sănătoase, împlinite. Faptul că sâmbătă sau duminică urmează să te întâlnești cu niște vecini, rude sau credincioși cu care să socializezi, faptul că aparții unei comunități care te poate sprijini în caz de nevoie creează pentru fiecare individ un sentiment de siguranță și împlinire socială, extrem de benefic psihicului și fizicului.

În acest sens, în faza detenției, identificarea grupului suport al individului este imperios necesară. Dincolo de vizitele periodice ale familiei sau prietenilor, în cazurile în care acestea există, trebuie creat un cadru de dezvoltare a unui grup de apartenență unde individul să se ralieze.

Fiind o nevoie primară, în lipsa realizării unor grupe controlate de suport și de apartenență, deținuții își vor crea, în mod organic, grupe de interes. Din nefericire, elementele cele mai periculoase vor încerca să polarizeze, în jurul lor, deținuții cei mai marginalizați, cei mai lipsiți de apărare.

Apartenența la un anumit grup, în penitenciar, este făcută publică, în general, prin tatuarea pe corpul deținuților a unor însemne, mesaje sau desene comune grupului de interes. Permanentizarea acestor tatuaje îi oferă unei persoane o apreciere din partea grupurilor infracționale, inclusiv după eliberarea din penitenciar.¹⁷

Din acest punct de vedere, organizarea în penitenciare a unor grupe religioase de diverse denominațiuni, asigurarea unor servicii religioase periodice care să trezească interesul deținuților poate fi secretul realizării unui grup de apartenență, necesar dezvoltării sociale a deținuților.

15 Hill PL, Turiano NA, Purpose in life as a predictor of mortality across adulthood, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24815612>, accesat la 10.08.2023. A se vedea și Cohen R, Bavishi C, Rozanski A, Purpose in Life and Its Relationship to All-Cause Mortality and Cardiovascular Events: A Meta-Analysis, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26630073>, accesat la 22.07.2019. A se vedea și Wu C, Odden MC, Fisher GG, Stawski RS, Association of retirement age with mortality: a population-based longitudinal study among older adults in the USA, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/27001669>, accesat la 22.07.2019.

16 Sonja Hilbrand, David A. Coall, Caregiving within and beyond the family is associated with lower mortality for the caregiver: A prospective study, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1090513816300721>, accesat la 29.07.2013.

17 Dan Perju-Dumbravă et al., „Biblically Inspired Tattoos in Forensic Examinations”, *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, vol. 15, issue 45 (Winter 2016).

Este de dorit ca deținuții să aibă un rol activ în aceste programe religioase, să fie implicați în desfășurarea programelor religioase în vederea socializării și a omogenizării grupului de apartenență.

Un alt avantaj al grupului de apartenență religios este continuitatea lui și dincolo de porțile penitenciarului, după eliberare.

Observăm că în situația apartenenței la un grup social, cultural sau religios în închisoare, persoanele care sunt eliberate, în special după o perioadă lungă de detenție, simt o nevoie organică de apartenență la un alt grup și, în lipsa identificării imediate a unui grup compatibil, grupul infracțional este cel mai la îndemână.

Încurajăm cultele religioase, instituțiile de reeducare din penitenciare și alte organizații cu caracter educativ să organizeze grupe religioase active pentru persoanele aflate în detenție, să se asigure de implicarea activă a deținuților în aceste grupe și, foarte important, să se asigure că la eliberarea din penitenciar, deținuții care au interacționat cu grupul religios din închisoare vor fi puși în contact cu comunitățile religioase din localitățile de domiciliu ale persoanelor eliberate în vederea continuării relației cu comunitatea.

3. Religia ca factor de stimă personală

Un alt element esențial al nevoilor umane este stima personală, aflată pe locul doi în ierarhia nevoilor lui Maslow. Experiența condamnării la privare de libertate este, pentru multe persoane, o experiență traumatizantă din cauza sentimentului de rușine, de excludere socială, profesională și chiar familială¹⁸. Din acest punct de vedere, respectul personal al deținutului, pe perioada detenției și ulterior, a eliberării, are de suferit. Pentru mulți, el este o paria, un condamnat la infamie, o persoană fără viitor social.

În special la persoanele condamnate pentru infracțiuni grave (crimă, vătămare corporală gravă etc), sentimentul vinei poate continua toată viața, chiar și după ispășirea pedepsei. Foarte mulți dintre oameni nu-și pot ierta propria faptă, nu se pot împăca cu ei. Aceste sentimente, în timp, conduc la o degradare psihică a individului care, dusă la extrem, transformă individul într-un infractor recidivist – „oricum sunt un criminal, oricum sunt un infractor, o altă infracțiune în plus sau în minus nu mai contează”.

18 UNICEF, Practici și norme privind sistemul de justiție juvenilă din România, https://www.unicef.org/romania/ro/resources_3712.html, accesat la 12.02.2019.

Din acest punct de vedere, cele trei religii monoteiste (creștină, mozaică sau islamică) pot aduce individului o soluție de iertare, de împăcare cu propria vină. Mai mult, religia dezvoltă în individ toleranța, acceptarea aproapelui, iertarea aproapelui. Trebuie să avem în vedere că foarte mulți dintre recidiviști s-au reîntors în închisoare ca urmare a comiterii unor infracțiuni cu scopul de răzbunare pentru suferințele, prejudiciile suferite sau pentru orgoliile călcate.

Practicarea unei religii, credința religioasă, comunitatea religioasă, îi redau individului stima de sine, sentimentul de acceptare, de integrare și de iertare a vinei. Toate cele trei religii au ca element comun dragostea lui Dumnezeu, Allah sau Yahwe pentru omul păcătos, acceptarea lui și promisiunea ajutorului divin în schimbare și transformare.

Așadar, încurajarea deținuților să-și practice religia, să adere la o religie și să-și exprime public sentimentele religioase poate fi o terapie foarte eficientă pentru refacerea respectului personal și a încrederii de sine.

4. Credința religioasă ca formă de autorealizare

Conform teoriei lui Maslow, cea mai înaltă și rafinată nevoie umană este nevoia de autorealizare. După împlinirea celorlalte patru nevoi primare (nevoi fiziologice, nevoi de siguranță, nevoi de dragoste și apartenență, nevoia de stimă personală), individul, pentru a se dezvolta intelectual și fizic, are nevoie să-și definească niște concepte, credințe și idei despre viață, societate, sine, univers, moralitate și adevăr.

Șansele de recidivă ale unui condamnat care reușește să-și creeze un sistem de valori, un sistem de credințe și de raportare la univers, la divinitate și, implicit la sine, scad simțitor.

Un om, care are împlinite celelalte patru nevoi primordiale, trebuie să-și definească propriile concepții, să se înțeleagă pe sine în contextul universal, social și familial, printr-un set de norme proprii.

Cea mai rafinată nevoie personală a individului este să se creeze pe el însuși ca persoană. În acest sens, religia, indiferent de denotațiune, îl ajută pe om să-și formeze o imagine de ansamblu asupra vieții, asupra indivizilor cu care interacționează și îi creează posibilitatea formării unui ansamblu de valori cu care se raportează la viață și la societate.

Este statistic demonstrat¹⁹ că religia reușește să dezvolte la persoanele cu o educație școlară precară un nivel de norme morale, de concepții profunde și de înțelegere a universului și a vieții, imposibil de realizat altfel.

5. Protecția intimității convingerilor religioase și a religiei adoptate

Statul a recunoscut dreptul persoanei de a nu-și face publice convingerile religioase și credința religioasă adoptată. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că este dreptul persoanei de a nu-și manifesta convingerile religioase, acest lucru implicând dreptul persoanei de a nu fi obligată să dezvăluie apartenența sa ori convingerile sale religioase sau să adopte un comportament din care s-ar putea deduce că are sau nu anumite convingeri religioase, incluzând, dar fără a se limita la, purtarea unor însemne religioase, participarea la unele rugăciuni publice etc. În acest sens, CEDO afirmă că „Autoritățile statului nu sunt libere să intervină în libertatea de conștiință a unei persoane solicitându-i informații despre convingerile sale religioase sau obligându-o să le manifeste”.

Legea interzice colectarea oricăror date despre credința sau religia unei persoane, cu excepția situațiilor de recensământ aprobat prin lege. Statul interzice inclusiv persoanelor juridice de drept public sau privat să solicite informații despre credința religioasă sau religia unei persoane. Aceste prevederi legale sunt extrem de necesare într-o societate umană în care încă există resentimente bazate pe diferențe etnice, rasiale sau de convingeri religioase. Este o măsură defnitorie a legii pentru protecția individului în fața unor discriminări bazate pe diferențele de convingeri religioase. Aceste norme sunt completate de prevederile Constituției și ale Codului muncii care interzic orice formă de discriminare pe criterii de sex, religie, vârstă, rasă sau etnie, apartenență politică sau orientare sexuală.

6. Religia ca fenomen de radicalizare

Dacă până acum am tratat aspectele pozitive ale dezvoltării religioase a deținuților, trebuie să amintim și limitările și pericolele care pot apărea printr-o practicare necontrolată a religiei în spații limitate și ermetice (penitenciare, spații de reținere, spitale etc).

19 Patrick Fagan, „Why Religion Matters: The Impact of Religious Practice on Social Stability”, *The heritage Foundation*, <https://www.heritage.org/civil-society/report/why-religion-matters-the-impact-religious-practice-social-stability>, accesat la 12.04.2019

Între 30 mai și 1 iunie 2016, la Strasbourg, Franța, a avut loc Convenția Europeană a Capelanilor din Penitenciare. Tema principală a acestei întâlniri a fost radicalizarea religioasă a deținuților și extremismul.

Concluziile întâlnirii au subliniat rolul important pe care capelanii din penitenciare îl au, alături de autorități și de factorii de reeducare, în crearea unui climat de siguranță, de armonie și de respect între deținuți, precum și de garantare a promovării unor principii religioase bazate pe respect, toleranță și moralitate.

Dreptul la exprimarea religioasă și la trăirea propriei religii a fost gândit de către comunitatea internațională și prin Convenția Internațională privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite în 16 decembrie 1966. Vorbind despre prevederile art. 13, aliniatul 1 din Convenție, Nicolae V. Dură afirmă că „părțile semnatare s-au angajat ca educația să promoveze înțelegerea, toleranța și prietenia între toate națiunile, etniile, sau grupurile religioase”²⁰, ceea ce obligă Statul să asigure un control judicios al învățăturilor religioase care se propagă în penitenciare.

Există riscul ca, într-o formă lipsită de asistență specializată, practicarea religiei în penitenciar să capete un rol de radicalizare a deținuților, de învrăjbire sau de dezvoltare a unor sentimente xenofobe, rasiste sau sexiste.

Acest pericol este prezent și în cadrul grupurilor sociale ermetice sau fanatice, în care religia greșit înțeleasă sau practică se poate transforma în mijloc de propagandă fanatică și extremistă. În acest sens, Guvernul României a majorat în anul 2020 salariile imamilor, membrii comunității musulmane declarând că forma inițială de sprijin a cultelor religioase din România a fost subdimensionată, făcând „comunitatea musulmană vulnerabilă la radicalizare și influențe exterioare din partea unor țări precum Turcia, Rusia și Arabia Saudită.”²¹

În acest sens, revenim la recomandarea tratatului privind Condițiile Minimale de Tratamente ale Deținuților, Articolul 41. (1): „dacă instituțiile (de detenție n.n) conțin un număr suficient de deținuți de o anumită religie, o persoană calificată, reprezentantă a religiei respective, trebuie angajată

20 Nicolae V. Dură, „The right to freedom of religion”, *Universitatea Ovidius din Constanța, Annales Canonici* 10 (2014), p. 30.

21 „România: Raportul internațional privind libertatea religioasă în anul 2020”, în Ambasada SUA în România, <https://ro.usembassy.gov/ro/romania-raportul-international-privind-libertatea-religioasa-in-anul-2020/>, accesat la 12.01.2022.

sau aprobată. Dacă numărul de deținuți o justifică și condițiile permit acest lucru, asistența ar trebui să fie permanentă”. Prezența unui capelan pentru fiecare religie majoritară în penitenciare poate fi o garanție a preîntâmpinării unor forme de extremism, de radicalizare și de învrăjbită între deținuți.

În altă ordine de idei, Statul are libertatea și datoria de a interveni împotriva oricărei forme de radicalizare care ar pune în pericol libertatea cetățenilor, siguranța lor sau a Statului. „Din jurisprudența europeană, privind libertatea de exprimare, putem reține faptul că, „în baza Convenției²², libertatea de exprimare și de informare nu este o libertate absolută. Statul poate interveni în mod legal în vederea limitării acestei libertăți ...”, dar „cazurile de restricții legitime trebuie să fie prevăzute de lege și vor putea fi acceptate numai atunci când sunt considerate necesare într-o societate democratică.”²³

7. Concluzie

Religia are capacitatea de a asigura individului atingerea nivelurilor superioare din piramida lui Maslow, adică exact acele elemente care fac diferența între indivizi, care ridică nivelul intelectual al individului și care consolidează societatea.

Religia, fără îndoială, poate juca un rol determinant în reeducarea persoanelor aflate în detenție în sistemul penitenciar.

Dincolo de sentimentul de apartenență la un grup care practică aceeași religie, dincolo de acceptarea detenției ca formă de „plată a vinei”, religia poate crea în individ dorința de reabilitare, de reinsertie socială.

Cu toate acestea, necontrolat, fenomenul religios din penitenciar sau din alte forme de detenție poate derapa în extremism religios, în fanatism sau într-un misticism antisocial.

Bibliografie:

- BRAND, Sonja, Coal, A., David, Caregiving within and beyond the family is associated with lower mortality for the caregiver: A prospective study, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1090513816300721>.

22 Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului, semnată la Roma în 2 noiembrie 1950, n.a.

23 Nicolae V. Dură, „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului și protecția lor juridică. Dreptul la religie și libertatea religioasă”, *Analele Universității Ovidius / Nr. 3* (2005), p.18.

- BUETTNER, Dan, www.bluezones.com.
- COHEN, R, Bavishi C, Rozanski A, Purpose in Life and Its Relationship to All-Cause Mortality and Cardiovascular Events: A Meta-Analysis, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26630073>.
- Constituția României, <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339>.
- DUMBRAVĂ, Dan Perju, Biblically Inspired Tattoos in Forensic Examinations, *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, vol. 15, issue 45 (Winter 2016).
- DURĂ, V. Nicolae, „Dreptul la demnitate umană (dignitas humana) și la libertate religioasă. De la “Jus naturale” la “Jus cogens” / *Analele Universității Ovidius Constanța / Seria Drept și Științe Administrative* Nr. 1 / 2006.
- DURĂ, V. Nicolae, „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului și protecția lor juridică. Dreptul la religie și libertatea religioasă”, *Analele Universității Ovidius Constanța / Nr. 3* (2005).
- DURĂ, V. Nicolae, Mititelu, Cătălina, „Dreptul la libertatea de religie. Edictul de la milan și afirmarea dispozițiilor lui de principiu în legislația europeană și internațională”, *Revista de Teologie Sfântul Apostol Andrei*, Anul XVII, Nr. 1 / 2013.
- DURĂ, V. Nicolae, „The right to freedom of religion”, *Universitatea Ovidius din Constanța, Annales Canonici* 10 (2014).
- FAGAN, Patrick, „Why Religion Matters: The Impact of Religious Practice on Social Stability”, *The heritage Foundation*, <https://www.heritage.org/civil-society/report/why-religion-matters-the-impact-religious-practice-social-stability>.
- Li S, Stampfer MJ, Williams DR, VanderWeele TJ, Association of Religious Service Attendance With Mortality Among Women, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/27183175>.
- LUPAȘCU, Dan, Codul Penal actualizat, *Ed. Universul Juridic*, București, 2013.
- MCLEOD, Saul, „Simply Psychology, Maslow’s Hierarchy of Needs”, <https://www.simplypsychology.org/maslow.html>.
- NEEL, Burton, „Psychology Today, Our Hierarchy Today”, <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/hide-and-peek/201205/our-hierarchy-needs>.

- ✦ Organizația Națiunilor Unite, Rezoluția adoptată de Adunarea Generală la 17 decembrie 2015, Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela) regula 65 și regula 66, Avocatul Poporului, www.avp.ro/mnp/legi/ansamblu_reguli_mnp.pdf.
- ✦ HILL, Patrick L., Turiano, Nicholas A., "Purpose in life as a predictor of mortality across adulthood", <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24815612>.
- ✦ UNICEF, Practici și norme privind sistemul de justiție juvenilă din România, https://www.unicef.org/romania/ro/resources_3712.html.
- ✦ UNODC, Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi4I5jEl9rjAhXtk4sKHQ6PBIUQFjAAegQIPBAC&url=https%3A%2F%2Fwww.unodc.org%2Fpdf%2Fcriminal_justice%2FUN_Standard_Minimum_Rules_for_the_Treatment_of_Prisoners.pdf&usg=AOvVaw0uuxM0QiDPBRX3JDjR0ZqW.
- ✦ Revista Viață și Sănătate, „Locul ce mi se potrivește”, studiul din 27.02.2016, <https://www.viatasisanatate.ro/resource/download/1630>.
- ✦ SĂLĂGEAN, Emanuel, „Libertatea de conștiință – factor determinant în formarea identității și afirmarea integrității”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, vol.8, nr.1, 2020, Ed. Iarsic, Les Arcs, pp. 522 – 552.
- ✦ WU, Chenkai, Odden Michhele C., et alli, „Association of retirement age with mortality: a population-based longitudinal study among older adults in the USA”, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/27001669>.